

Koroští Balúčové a jejich jazyk

The Koroš Baloch and their language

Habib Borjian

AMESALL, Rutgers University, New Brunswick, NJ 08904, USA

Email: hb146@columbia.edu

DOI: <https://doi.org/10.7160/KS.2020.150202>

Abstract

The Korosh is an outlying Baloch group associated with the Qashqai tribal confederation of the Fārs province in southwestern Iran. Entirely isolated from Balochistan, the dialect of the Korosh, Koroshi, distinguishes itself in grammar and lexicon among Balochi language varieties. The phonology of Koroshi demonstrates a solid Balochi pedigree but not without major mutations. Likewise, the nominal case-number system of Koroshi shows significant deviation from most other Balochi dialects. In verb morphosyntax a salient peculiarity is the coexistence of two parallel systems of the imperfective, which appear to be stabilizing in an evolutionary process of Koroshi aspect system. Borrowing from the neighboring languages is salient in the lexical domain, where Persian, the Fārs dialects, and Qashqai Turkic each play a part as the source language.¹

Keywords

Koroš Baloch, Baloch, Korosh, Fārs dialects, Qashqai Turkic, dialectology, Iranian Studies

Klíčová slova

Koroští Balúčové, balúčtina, koroština, farské dialekty, kaškajská turkičtina, dialektologie, íránská studia

Úvod

Rodnou zemí Balúčů, přinejmenším v moderní době, byl Balúčistán / Belúdzistán jako rozsáhlý úsek hornaté a pouštní půdy zasahující přes státní hranice Pákistánu, Afghánistánu a Íránu. Cestou severně z Balúčistánu, paralelně s hranicí mezi Íránem a Afghánistánem, lze narazit na roztroušené skupiny balúčsky mluvících komunit v historických provinciích Kúhestán (Quhistān) a Chorásán a ještě severněji až v dnešním Turkmenistánu. Je nepravděpodobné, že by tyto balúčské / belúdzské komunity (v současnosti jsou od vlastního

¹ This translated article is an expansion of H. Borjian, "The Baloch Dialect of Korsh", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* 67 (4), 453–465 (2014).

Balúčistánu oddělené státními hranicemi) měly původ z nedávných migrací. Struktura osídlení spíše naznačuje, že se jedná o zbytky historických migrací na jih² z hypotetického původního osídlení Balúčů / Belúdzů v oblasti poblíž Kaspického moře, což bylo odhaleno diachronním studiem jejich jazyka – balúčtiny / belúdzštiny. Kromě toho v dnešní době pracují balúčští migranti v arabsky mluvících zemích jižně od Perského zálivu.³

Balúčové a Korošové

Vyjma výše zmíněných komunit žijí v iránské provincii Fárs (Fārs) skupiny obyvatel mluvící balúčsky s korošským endonymem, kteří jsou většinou spojeni s kmenovou konfederací Kaškajů (Qashqai). Tato kmenová konfederace, svého druhu největší v Íránu, je tvořena konglomerací klanů mluvících turkických jazyků, ale v rámci kmenů existují i někteří mluvčí lori, kurdštiny a dále mluvčí arabských jazyků⁴, stejně jako malá skupina Korošů, mluvících odlišnými nářečnými balúčského jazyka. *Lingua franca* celé konfederace je však turcká kaškajština (Qashqai Turkish). Kaškajský kmen tvořili převážně nomádští pastevcí, ale většina členů kmene v průběhu 20. století přešla k usedlému pastevectví. Kočovní Kaškajové sezónně (dvakrát ročně) migrovali se svými stády ovcí a koz – letní období trávili na horských pastvinách severně od Šírázu a zimovali na pobřežních nížinách poblíž Perského zálivu. Právě v tomto zhruba 400 kilometrů dlouhém migračním pásu se Koroští Balúčové usadili v rozptýlených vesnicích.

Korošové dříve pracovali jako chovatelé velbloudů pro kaškajskou kmenovou konfederaci podél tras sezónních kmenových migrací v provincii Fárs. V současnosti jsou Korošové převážně usazeni na okraji různých vesnic a měst ve Fársu a dalších přilehlých provinciích, většinou spolu s ostatními kaškajskými osadníky. Korošská osídlení byla identifikována kolem těchto míst: Kāzerun v Bālādehu, Korošābād, Dādin, Jadval Torki, Šure ‘Abdolxāni a na jihovýchodě podél pohoří Zagros až k Lúristānu / Lārestānu a dále. Jejich populace byla původně odhadována na 40 až 50 rodin⁵, později až 200 domácností.⁶ V posledních letech bylo zmapováno několik dalších korošských komunit, a to převážně

² BORJIAN, Habib. *Essays on Three Iranian Language Groups: Taleqani, Biabanaki, Komisenian*. New Haven: American Oriental Society, 2021.

³ JAHANI, Carina. The Baloch as an Ethnic Group in the Persian Gulf Region. *The Persian Gulf in Modern Times: People, Ports, and History*, (ed.). Lawrence G. Potter, Palgrave Macmillan, 2014, s. 267-297.

⁴ OBERLING, Pierre. QAŠQĀ’I TRIBAL CONFEDERACY. [online] *Encyclopaedia Iranica Online* 2003. Dostupné z: <https://www.iranicaonline.org/articles/qasqai-tribal-confederacy-i>

⁵ MAHAMEDI, Hamid. On the Verbal System in Three Iranian Dialects of Fārs. *Studia Iranica* 8, 1979, s. 277-297.

⁶ SALĀMI, ‘A. *Ganjīna-ye guyeššenāsi-e Fārs*. III, Tehran, 2004, s. 23.

v provincii Fárs a v přímořských íránských provinciích, ale zdá se, že většina z nich opustila svůj původní jazyk a nyní používají perštinu.

Korošové a Jedové vytvořili dvě skupiny (*bonku*) v rámci federace chovatelů velbloudů (*tira-ye sārebānān*) uvnitř kmene Kaškaj. Avšak tito chovatelé velbloudů vykazovali při vzájemném srovnání značné rozdíly nejen z hlediska jazyka, ale také svou postavou a vzhledem. Jejich mládež, zejména dívky, byli dobří zpěváci a tanečníci.⁷

Z 19. století je také zmínka o stejnojmenném kmeni *Kurušů* / *Korišů* mezi Balúči na hranici Indu.⁸ Neexistují však žádné důkazy ani v rámci ústní tradice o tom, v jakém období se Korošové mohli ke kmeni Kaškaj připojit, navíc ti, s nimiž Mahamedi v 70. letech hovořil, si pamatovali nejméně tři generace svých předků. Dlouhodobou přítomnost Korošů mezi turkickými špičkami Kaškajů nenaznačují vnitřní lingvistické známky, tzv. linguistic evidence (viz přehled níže), ale na druhé straně je patrná skutečnost, že se Korošové významně odlišovali od běžných Balúčů a i to, že Korošové jsou šíité, svědčí o jejich relativně dlouhé izolaci od hlavní větve Balúčů. Dalším vlastním označením Korošů je *Dārġa*, což je pojem interpretovaný místní tradicí jako dozvuk jejich historické profese *dāruġas*, dohlížitelů zákona pod vedením Safavidů.⁹

Etymologický původ slova *Koroš* zůstává nejasný. V sociálních médiích však nacházíme rozšířený názor, že tento termín je přežitkem staroperského jména krále Kýra Velikého, který založil perskou říši: „Jméno Korosh (Koroš) a následně urozený původ lidí byl spojován některými členy kmene buď s kmenem Kurajšovců (Qoreyshi) v Arábii, nebo s Kýrem Velikým“.¹⁰ Takovou asociaci lze snadno vyvrátit z čistě lingvistických důvodů: staroperské *Kūruš* „Cyrus“ se skládá z kořene *Kūru-* a v tomto případě inflexivní přípony *š*. Kdyby název přežil v současných íránských jazycích, měl by tvar *kur* nebo *kor*, jako by tomu mohlo být u řeky Kor ve Fársu nebo řeky Kura (místně Kor) na Kavkaze.

Korošské Balúče objevil Hamid Mahamedi¹¹ při svých terénních výzkumech v oblasti Fársu v 70. letech 20. století. Jeho kororští informátoři používali doma svůj rodný jazyk, zatímco jejich „kulturním“ jazykem byla turkická kaškajština, ve které vyprávěli příběhy a zpívali písně. Nedávno ‘A. Salāmi¹² publikoval slovník stovek slov, jenž byl zároveň

⁷ BAHMANBEYGI, Moġammad. *Boxārā-ye man, il-e man*. Shiraz, 2009, s. 194-195.

BAHMANBEYGI, Moġammad. *‘Orfo ‘ādat dar ‘ašāyer-e Fārs*. Shiraz, 2009, s. 39.

⁸ BELLEW, H. W. *An Inquiry Into the Ethnography of Afghanistan*. London, 1891, s. 143.

⁹ SALĀMI, ‘A. Barrasi-e ejmāli-e guyeš-e koroši. *Guyeššenāsi* 1/3, 2004, s. 39-56.

¹⁰ NOURZAEI, Maryam. ANONBY, Erik. JAHANI, Carina. KOROSH. [online] *Encyclopædia Iranica Online* 2016. Dostupné z: <http://www.iranicaonline.org/articles/korosh-people-01>.

¹¹ Dále je jméno užíváno pod zkratkou HM.

¹² Dále jméno užíváno pod zkratkou AS.

doplňený o některé slovní obraty a desítky vět. Salāmi tvrdí, že korošský lidový jazyk *Kāzerun*, zejména *Bālādeh*, byl mnohem méně ovlivněn perskou syntaxí než mluvená koroština v Čāršuraku (oblast dále na jihu, v Lúristánu). Naproti tomu Korošové žijící ještě více na jihu v oblasti Sedāg se jazykově přizpůsobili místnímu lúristánskému dialektu (dle rozhovoru se Salāmim z května 2013). Kromě těchto dvou pramenů přeložily a vydaly Carina Jahani a Maryam Norzaei¹³ (JN) krátký text v koroštině, ovšem bez uvedení původu.

Následující diachronie a náčrt gramatiky se primárně zakládají na výše uvedených zdrojích.¹⁴ Data ukazují značné rozdíly, a to do té míry, že se nabízí možnost uvažovat o různých korošských dialektech. Bližší zkoumání ale ukazuje, že velká část jazykových odchylek je oprávněně povrchní a ke změnám dochází v řeči téhož mluvčího. Tato jazyková zvláštnost je částečně způsobena geografickým kontaktem s okolními jazyky a restrukturalizací v samotné koroštině. Popis je zde uveden s ohledem na ostatní balúčské dialekty, zejména na ty, kterými se mluví v Íránu (ír. bal.; nejlépe shrnuje Spooner¹⁵).

Fonologie

Fonologický systém koroštiny se liší od většiny ostatních balúčských dialektů v chybějících retroflexivních souhláskách. Zdá se, že se koroština asimilovala do svého současného prostředí tím, že došlo k převzetí *Fār* frikativní [δ], alofon /d/ po samohláskách od sousedních dialektů. V Mahamediho (1979) dokumentaci dialektu¹⁶ /w/ odpovídá /v/ i v jiných zdrojích u ostatních autorů; obě tak mohou představovat bilabiální hlásky [β]. Zřídka je slyšet v mluveném projevu [ž]; je to alofon /j/ v *jan* / *zan* „žena“. /g/ může změkknout na intervokály /y/, jak *inmagašagant* / *mayašayant* „(oni) říkají“. Dialekt ztratil historické rozlišení délky samohlásek, též částečně dvojhlásku dlouhé samohlásky, jako v případě *čēr / čīr > čī(e)r „pod“; musí se jednat o pozdní jazykový vývoj, protože k tomu dochází především ve výpůjčkách z okolních jazyků, např. *bied* „vrby“ (srov. Bal. ged).

V rámci historicko-komparativní fonologie lze při vývoji souhlásek identifikovat u rozvoje konsonant několik vrstev. Isoglosy jsou nejspecifičtější pro balúčtinu, tj. zachování staroíránských (SÍr.) postvokálních frikativních souhlásek, afrikátů a plozivizovaných¹⁷ frikativ, jsou obecně použitelné i pro koroštinu (viz níže tabulka 1), ale s následujícími

¹³ Pro autorky je dále v textu užívána zkratka JN.

¹⁴ Další příklady v této studii pocházejí ze Salāmi, pokud nejsou citovány iniciálami jiného autora (viz předešlé poznámky pod čarou).

¹⁵ SPOONER, Brian. Notes on the Baluchī spoken in Persian Baluchistan. *Iran* 5, 1967, s. 51-71.

¹⁶ MAHAMEDI, Hamid. On the Verbal System in Three Iranian Dialects of Fārs. *Studia Iranica* 8, 1979, s. 277-297.

¹⁷ Pozn.: *plozivy* – z poslechového hlediska se jedná o ražené souhlásky (též explozivy).

inovacemi: Bal. $p > f$ (z obou Sír. $*-p-$ a $*f$), bal. $k > x$ (částečně) a bal. $t > d$ (z Sír. $*\theta$). První dva případy jsou pravděpodobně nezávislé na východní balúčtině, která ovlivnila změnu všech postvokalických souhlásek na frikativy. Za povšimnutí též stojí staroiránský klastř $*xt$, který poskytuje (s metatezí) balúčtině tk , se dále rozvíjí na kk v minulém čase u koroštiny: $pakk-$ „vařit“ (bal. $patk-$ < $*paxta-$), $dokk-$ „šít“, $rekk-$ „nalévat“ a s dalším přidáním $sočč-$ „spálit“. Toto pravidlo může také vysvětlit $ākk-$ / $ātk-$ „přijít“ (pokud vychází z $*āxta$ < $*āgata-$; Elfenbein). Sír. $*w-$ > $g-$ (bal. $g(w)-$, Khuri $g-$) ovlivňuje příslušná slova koroštiny hromadně, např. $gād$ „vít“, $gānk$ „hlas“, $gāfanda$ „tkadlec“, $gaš-$ „řít“, $gen-$ „vidět“.

Tabulka 1. Diachronní souhlásky, afrikáty a frikativy

Sír.	balúčsky	korošsky	příklady	výjimky
$*-p-$	p	f	$āf$ „voda“, $šaf$ „noc“, taf „horečka“, $tāfak$ „pánev“, $tafar$ „sekera“; a pravděpodobně daf „pusa“ (bal. dap) a $lāf$ „žaludek“ (ír. bal. $lāp$) s nejasným původem	$hovog$ „manželka“ ¹⁸ (bal. $hopak/g$)
$*-t-$	t	t	pot „předivo“, $dantān$ „zub“, $morta$ „smrt“	$va(:)d-$ „já / sám“, $berād$ (bal. $brāt$) „bratr“, kad „když“
$*-k-$	k	k	$giryak$ „plakat“, $šodik$ „hladový“	$magas$ „letět“, apod. jsou pravděpodobně jazykové výpůjčky
		x	$heyx$ „vejce“ (bal. $hāyk$), gox „kráva“ (ír. bal. guk), $ganux$ „hlupák“ (Merv Bal. $ganok$)	
$*-b-$?			$ovort-$ „přinést“ (=ír. bal. $aort-$)
$*-d-$	d	d	$pād$ „chodidlo“, mud „vlasy“, $ōdān$ „tam“, kad „když“, $fād$ „sůl“ (bal. $wād$ < $*hwāda-$), $šod-$ „umýt“	
$*-g-$	g	g	přibližně $rogen$ $ghí$ (bal. $rogin$)	
$*-č-$	č	č	$roč$ „den“, $či(e)r$ „pod“, $sučīn$ „jehla“, $gečīn$ „sító“, $pač-$ „vařit“, $doč-$ „šít“, $reč-$ „nalévat“, $soč-$ „spálit“	

¹⁸ Pozn. překl. - jedná se termín označující *další manželku manžela* v polygammním manželství, v češtině termín nemá obdobu, v angličtině ustálen výraz „co-wife“.

*-j-	ǰ	ǰ	<i>derāǰ</i> „dlouhý“ (bal. <i>drāǰ</i>)	
*f	p	f	<i>geft-</i> „chytit“ (bal. <i>gipt-</i>)	
*θ	t	d	<i>gud</i> „výkal“ (bal. <i>gūt</i>), <i>modag</i> „migrace“ (bal. <i>mētag</i> „vyrovnání“)	
*x	k	k	<i>kar</i> „osel“, <i>kan-</i> , <i>kannak</i> „úsměv“, <i>karān-</i> : <i>karānt-</i> „poškrábat“	<i>nāxon</i> „nehet“ (bal. <i>nākun</i>), <i>mih</i> „nehet“ (bal. <i>mek</i>)

Výjimkou se zdají být slova v rámci jazykové výpůjčky; například „dvacet“ (pro očekávaný **gis*) se také nachází v jiných perských a balúčských dialektech, což naznačuje, že toto slovo bylo převzato z perštiny do balúčtiny, když Korošové ještě nebyli odděleni od své původní domoviny. Dalšími příklady jazykových výpůjček z perštiny jsou *bey* „příkop“ a *bied* „vrba“ (<SÍr. **waiti-*); oba selhávají nejen v jazykovém testu **w-* > *g*, ale také v udržení staroíránského **-t-*, dalšího specifického diachronního prvku balúčtiny. Na druhou stranu narazíme na *gō-ham* „společně“, s prvním prvkem *gō* (srov. pers. *bā* „s“ < stf. pers. *abāg*), potvrzující relativně pozdní chronologii **w-* > *g* při zvukové změně.

SÍr. **hw-* normálně dává *w-* (další znak balúčtiny), jako v *va(:)d-* „já / sám“, *var-*: *vart-* „jíst“, *vān-*: *vānt-* „čist“. Existuje další změna na *g-* ve slově *gāhār* „sestra“ (jako v některých jiných balúčských dialektech) a ve *f-* na *fa:* *š* (pers. *xwaš*) „jemné / šťastné“ a pravděpodobně ve *fād* „sůl“ (bal. *Wād*). Slovo „spát“ přináší smíšené výsledky: *fō* (podstatné jméno), *vasp-*: *vaft-* (nepřechodné sloveso), *fāfen-*: *fāfent-* (příčinné / kauzativní sloveso) (srv. Xuri¹⁹).

Společné západoíránské isoglosy – proto-íránské sykavky zůstávají ve slovech *kassān* „malý“, *mazzan* „velký“ (< **mas*), *zi* „včera“, *zān-*: *zānt-* „vědět“, zatímco některá klíčová slova jsou perská: *āhu* „gazela“, *darvā* „moře“, *dumād* „ženich“. Dalším severozápadním jazykovým rysem je uchování SÍr. **ǰ* ve slově *ǰan* „žena“, *ǰan-*: *ǰad-* „udeřit“. Další klíčové změny v jazyce nacházíme na jihozápadě regionu, jako obecně balúčské: **θr* > *s* ve slově *sa* „tří“, *āhos* „těhotenství“ (< **āfos* < **ā-puθra-*), *ās* „oheň“; **dw-* > *d* v *dar* „dveře“, *diga* „ostatní“; **y-* > *ǰ* v *ǰō* „ječmen“, *ǰodā* „různý“, *ǰi* „vahadlo“.

¹⁹ BORJIAN, Habib. The Dialect of Khur. In: Matteo De Chiara, Adriano V. Rossi, and Daniel Septfonds, (eds.). *Mélanges d'ethnographie et de dialectologie irano-aryennes à la mémoire de Charles-Martin Kieffer. Studia Iranica. Cahier 61*, Paris: Association pour l'avancement des études iraniennes, 2018, s. 77-98.

Jmenná skupina – slova odvozená od podstatných jmen nebo zájmen

Používání jednotného a množného čísla při skloňování podstatných jmen používaných v balúčtině tvoří v koroštině třípádový systém, který je nezávislý na počtu. Formální množné číslo je v koroštině stále neobvyklé, ale zdá se, že dialekt se vyvíjí jako oblastní jev a reguluje systematiku vytváření množného čísla příponou (sufixem) *-obār* pro podstatná jména životná i neživotná, jako *insibobār* „jablka“, *mišobār* „ovce“, *ādamobār* „lidé“. Existují také slova *mardingal* a *janingal*, které se zdají být významnými skupinami mužského a ženského rodu.

Dalšími případy jsou podstatná jména a zájmena, která jsou vyjádřena ve třech pádech, a to jako *přímý*, *objektiv* (mluvnický pád větného objektu v jazycích, které nerozlišují objekt přímý a objekt nepřímý formálními znaky, jde o kombinaci funkce českého 3. pádu / dativu a 4. pádu / akuzativu do jednoho pádu) a *genitiv* (český 2. pád) případně jako – *podmět*, *předmět* a *posesiv* (přivlastňovací pád), což jsou pro účely této studie v tomto případě stejně relevantní označení.

Poslední dva mají koncovky *-ā* a *-ī* / *-ey*; takže skloňování slova „dům“ se provádí takto: *log* (přímý), *lógā* (objektiv) a *lógey* (genitiv). Skloňování osobních zájmen je uvedeno v tabulce 2. (viz níže). Za zmínku stojí proces, kdy genitiv předchází hlavnímu jménu: *log-ey dar* „domovní dveře“, *deraxt-ey nār* „granátovníkový strom“ / „granátovník“. Vyskytuje se také u postpozic (viz níže adpozice). Objektiv se používá jako přímý nebo nepřímý předmět, například: (přímý předmět) *in kōhobār-ā az idān bozoret* „zvedněte tyto kameny odsud“; (nepřímý předmět, s předložkou nebo bez ní) *a madress-ā ākey log-ā* „ze školy přišel domů“.

Případy s genitivem a objektivem se vyskytují společně v *čir-e deraxt-ey nār-ā nešte* „sedí pod granátovníkem“. Za povšimnutí stojí, že koncovka objektivu *-ā* je potlačena příklonkou (enklitikon): *miš mā hāgōl* „ovce je v ovčíně“; *JN vad = et bege!* „drž se!“

Přídavná jména – přivlastková (atributivní) adjektiva předcházejí hlavní podstatné jméno, ke kterému jsou vázány, a normálně dostávají příponu *-eyn*, například: *sōz-eyn deraxtobār* „zelené stromy“, *sih-eyn asp* „černý kůň“, *mazzanoyn bač* „velký chlapec“, *gott-eyn kō* „velký kámen“. Koncovka u přídavného jména je nahrazena příklonkou: *Jalāl-i bāg xeyli gott* „Jalalova zahrada je velmi velká.“

Zájmena a deixe (deixis)²⁰ – existují dva typy osobních zájmen: samostatná a s příklonkou / enklitická (tabulky 2 a 3).

Tabulka 2. Osobní zájmena

	podmět	předmět	posesiv (přivlastňovací pád)
Sg. 1	man	manā	mani
2	ta	ta(rā)	
3	ā	āši, āy, ayi	āši
Pl. 1	mā	mārā	may
2	šomā	šomārā	šomāy
3	āšān	āšānā	āšāni

Tabulka 3. Slovní zakončení, spony a zájmenná příklonka

	slovní zakončení	spona	zájmenná příklonka
Sg. 1	-ān	-an, ān, -am	-om
2	-ey, -ay	-ey, -ay, -ē	-et
3	-i(t) (pres.); -∅, a(t) (past)	-an(t), -en, -∅	-i, -ey, -ay
Pl. 1	-en	-en	-en
2	-et	-at	-u/-o
3	-an(t)	-ant	-eš

Samostatná zájmena se mezi uvedenými třemi variantami neobjevují. Příklonky se používají (1) jako přivlastňovací prostředky; (2) s reflexivní základem *va(:)d-*, např. v *va:d-i doros=iko* „sám (to) postavil“; (3) jako agens²¹ v pasivní konstrukci přechodných sloves v minulých časech (viz přechodnost níže). Koroština má pro používání přivlastňovacích zájmen tři způsoby: (1) s volně stojícími zájmeny, např. *i bozobār ma:ni / ašāni = eyn* „tamty kozy jsou / (doslovně „je“) moje / jejich.“ (2) s příklonkovými zájmeny, např. *ketāb-ay* „jeho kniha.“ (3) Kombinací obojího, jak balúčtiny, tak perštiny: *mani₁ lōg-om₂ ba mazzani-e aši₃ lōg-ā^y₄ nāyn* „můj_{1,2} dům není tak velký jako jeho_{3,4} dům“; *hāmmo aši₁ raftār-ā-h-ey₂ nārāzi=ant* (-h- je epenteze²²) „všichni jsou nespokojeni s jeho_{1,2} chováním“.

²⁰ Pozn. – deiktické výrazy se používají pro ukazování bez pojmenování. Jako slovní druhy tuto funkci mohou plnit především zájmena (já, ty), ale i příslovce (sem), číslovky (tolikrát), slovesa (pojd', odejdi).

²¹ Pozn. – *agens* je konatel děje věty. V češtině se jedná nejčastěji o podmět.

²² Pozn. – *epenteze* je vkládání hlásky dovnitř slabiky. V češtině se jedná např. o sedm – sedum.

Demonstrativa jsou *i* „tento“, *ā* „to/tamto“, *išān* „tyto“ a *āšān* „ty, oni, ony.“ Demonstrativní příslovce jsou *īdān* „zde“, *ōdān* / *ūdān*, *āḡa* „tam“; *hano* „takový“. Interrogativa (tázací druhy) jsou *kad* „kdy“, *kaye* „kdo“, *ko* „kde“, *koyen* „kde je“, *čont* „kolik“.

Adpozice. Koroština je v zásadě založená na předložkách, pravděpodobně pod místním vlivem, protože využívá perské i balúčské předložky, například *a(z)* „z“ (pro balúčské *ča*, *ša*, *ač*, *aš*), *gu* „s“ (srov. bal. *gōn*), *mā* „v / do“ (mervští Bal. *mā*), *či(e)r* „pod“. Zvláštností je *ka:nek(ā)* „vedle, blízko“ (srov. farvijský dialekt *kenāgā*), které funguje jako předložka i postpozice: *čekkobār ka:nek-e hōz-ā nešteyadant* „děti seděly u bazénu“; *čerāg difār-ey ka:neka=yn* „světlo je blízko zdi“; *may deh-ay ka:nekā ruxāna maravag* „řeka teče kolem naší vesnice“. Za zmínku stojí 2. pád / genitiv podstatného jména, ve srovnání s použitím objektivu v případě využití předložky.

Slovesná morfologie a syntax

Kmeny²³ a podstatná jména slovesná. Slovesa jsou vytvářena v binárních kmenech, které se tradičně označují jako čas minulý a přítomný – v případě koroštiny je lze nejlépe charakterizovat jako imperfektivní²⁴ a perfektivní kmeny. (Dvojice jsou zde znázorněny dvojtečkou.) Stejně jako v jiných íránských jazycích je v koroštině mnoho minulých i přítomných časů, například *bann-* : *bass-* „svázat“, neposkytuje žádný zjevný synchronní vztah mezi slovesy. Pravidelné minulé tvary jsou tvořeny příponou *-ed-* k přítomnému kmenu (nebo *-t* před nazálnými a aproximantními souhláskami), slovtvorných formantů²⁵ ve všech kmenech kauzativních minulých časů. Příčinný přítomný čas je tvořen přidáním *-(i)en-* k přítomnému kmenu nepřechodného slovesa. Příklad: nepřechodné *časp-* : *časped-*, přechodné *časpjen-* : *časpent-* „lepit“.

Infinitiv a přičestí minulé jsou tvořeny příponou *-ag* v přítomných a minulých slovesných kmenech. Tyto dvě formy v *-ag-* jsou nazývány *dlouhé kmeny (long stems)*²⁶, protože tvoří základ pro imperfektní slovesný způsob a perifrastické perfektum, obě jsou tvořeny se sponou jakožto pomocným slovesem (viz výše tabulka 3). *-ag-* má tendenci

²³ Pozn. – *kmen* je část slova, která se při časování a skoňování většinou nemění. Nejedná se o *kořen* slova, který nese základní významovou část slova (přestože kmen a kořen mohou být totožné).

²⁴ Pozn. – *imperfectum* (doslova „nedokončené“) označuje v některých jazycích jeden z minulých časů, který v minulosti trval, nebo se opakoval. Naproti tomu *perfectum* označuje v některých jazycích, že děj už byl ukončen.

²⁵ Pozn. – *formant* je oblast lokálního maxima (špičky) ve spektru složených tónů.

²⁶ MAHAMEDİ, Hamid. On the Verbal System in Three Iranian Dialects of Fārs. *Studia Iranica* 8, 1979, s. 277-297.

změkčit na *ay* a zkrátit se na *a/ā* v pozici na konci slova a na *g* před nazálnými souhláskami. (V mnoha tvarech při časování zůstává *a* a *ā* nevýrazné, pokud se jedná o pozici na konci slova.) U některých přechodných sloves se minulý kořen zkracuje, když nemá příponu. Například pro „dělat“: přítomný kořen *kan-*, infinitiv *kanag*; minulý kořen *kut-*, přičestí minulé *kuta(g)*, s kratší formou *ku*, *ko*, *ke*. Infinitiv a přičestí minulé se také používají jako slovesná podstatná jména: *pakkā* „vařený“, *dokkā* „ušitý“, JN *man bowó-ey sáz-ey janág-ā yād-om mohá* „pamatuji si na hru na nástroj otce“.

Slovesný způsob a slovesný vid. Konjunktiv²⁷ / spojovací způsob a imperativ / rozkazovací způsob jsou označeny modální předponou *b(V)-*, pokud není přítomen jeden z lexikálních slovesných předpon *dar-*, *ber-*, *er-*. Zatímco perfektum se nevyjadřuje, imperfektum je vyjádřeno ve dvou paralelních strukturách s předponou *ma-* nebo příklonkou *a=* (tabulka 4). Příklonka *a* v koroštině vykazuje pozoruhodnou stabilitu ve srovnání s nejistou sémantickou pozicí ve většině ostatních balúčských dialektů (Elfenbein). Nepřízvučná příklonka se nachází mezi slovesem a předchozím slovem. Zůstává spojena se slovesem pouze v případě, že je sloveso v pozici na začátku věty (angl. clause-initial position) nebo po slovech zakončených samohláskou; jinak se stává součástí slova předcházejícího sloveso.

Například předmět (označený *-ā*) tedy nikdy neabsorbuje imperfektum nesoucí *a*. Příklady polohy příklonky *a* (podle JN): na slovesné oddělené předponě (preverbum) nebo na nominální části složených sloves: *dar=a kaft* „zapojuje se do“, *ber=a dā* „hodí to dolů“, *er=a kanant* „nastavili (to) na“, *zorr=a gī* „vrací se to“. Na předmět: *howr=a aant* „déšť zasáhne“. Na slovesnou koncovku: *āṅa a=čarant* „pasou se tam“; *a modag-ā ā = mānīt* „po migraci zůstal pozadu“. V počáteční poloze klauze: *a=šīt...* „(on) říká...“.

Tabulka 4. Struktura sloves

rozkazovací způsob / imperativ		=	<i>be-</i>	+	přítomný kořen	+	zakončení (jednotné číslo - Ø, množné číslo -et)
konjunktiv přítomný		=	<i>be-</i>	+	přítomný kořen	+	zakončení
přítomné imperfektum		=	<i>a=</i>	+	přítomný kořen	+	zakončení
			<i>ma-</i>	+	infinitiv	+	spona (kopula) přít.
minulé imperfektum	intr.	=	<i>ma-</i>	+	infinitiv	+	spona (kopula) min.
	trans.	=	<i>ma-</i>	+	infinitiv	+	-ad- + encl. pron.
préteritum	intr.	=			minulý	+	zakončení

²⁷ Pozn. – *konjunktiv / spojovací způsob* je slovesný způsob, který obvykle vyjadřuje podmíněnost či hypotetičnost děje.

				kořen		
	trans.	=		minulý kořen	+	vyslovovaná příklonka (může být přední)
přítomné perfektivum / present perfect	intr.	=		příčestí minulé	+	spona (kopula) přít.
	trans.	=		příčestí minulé	+	vyslovovaná příklonka (může být přední)
plusquamperfektivum	intr.	=		příčestí minulé	+	spona (kopula) min.
	trans.	=		příčestí minulé	+	-ad- + vyslovovaná příklonka (může být přední)
perfektivum konjunktivu	intr.	=		příčestí minulé	+	spona (kopula) přít. + <i>bi</i>

Označování osob. Označování osob závisí na čase, slovesném způsobu a přechodnosti, kdy je osoba označena třemi prostředky: vlastním slovním zakončením, sponovým slovesem a příklonkovými (enklitickými) zájmeny (tabulka 3). Zakončení a spony jsou v obecné shodě, i když obojí vykazuje značnou variabilitu. Jednotné a množné číslo se používá zaměnitelně u druhé a třetí osoby (Elfenbein tuto podobnost zpozoroval i u jiných balúčských dialektů). Třetí číslo singuláru vykazuje značné rozdíly; některé kořeny končící na *r* nebo *n* jsou zkráceny *-t* (např. *bu-(w)ar-t* „že (on) jí“, *a=na-twān-t* „oni nemohou“), zatímco slovesa často mohou vynechat zakončení, když není výslovně vyžadované rozlišení, které sloveso poskytuje: *berra* „že jde“, *māhā* ≈ *mā-hāg-en* „přijde, přichází“, *vafta* ≈ *vaftagen* „už spal“. V přechodných minulých časech se používají příklonková zájmena (viz přechodnost níže). Časování slovesných tvarů je shrnuto v tabulkách 4 a 5.

Tabulka 5. Shrnutí slovesných tvarů (2. a 3. sg.)

	„spát“ (intrans.)		„jíst“ (trans.)	
	2. sg.	3. sg.	2. sg.	3. sg.
Infinitiv	vasb-ag		var-ag	
rozkazovací způsob / imperativ	bu-asb-∅	—	bu-a(r)-∅	—
konjunktiv přítomný	bu-asb-ay	bu-asb-i	bu-ar-ay	bu-ar-t
přítomný čas indikativní ²⁸	a=wasb-ey	a=wasb-i	*a=war-ey	?
přítomný čas progresivní	ma-vasvay-ay	ma-vasba(g-en)	ma-varay-ay	ma-vara(g-en)
imperfektivum	ma-vasvay-aḍay	ma-vasvay-aḍ	ma-verey-ad=ay	ma-verey-ad=∅
préteritivum	xaft-ay	xaft-∅	vārt=et	vārt=i
přítomné perfektivum	vafta(y)-ay	vafta[g-en]	vārtay=et	vārtay=i

²⁸ MAHAMEDI, Hamid. On the Verbal System in Three Iranian Dialects of Fārs. *Studia Iranica* 8, 1979, s. 277-297.

	„spát“ (intrans.)		„jíst“ (trans.)	
plusquamperfektum	vaftay-aḍay	vaftay-a ^ḍ	vārtay-ad=et	vārtayad=i
perfektum konjunktivu	vaftay-ay bi	vafta bi	vārtay=et bi	vārtay=i bi

Imperfektum se v koroštině používá v historickém procesu stabilizace při rozlišení slovesných vidů. Nedokonavost je vyjádřena dvěma typy konstrukcí (viz tabulka 4): (1) s kořenem a příklonkou *a*, což je převzaté z balúčtiny, a (2) s infinitivem a předponou *ma-*, což je směs balúčtiny a perštiny (pro bal. formu, viz Jahani a Korn, oddíl 4.5.3; u slovesa „mít“ stejně jako v perštině neexistuje progresivní vid). Lze odvodit poměrně volnou sémantickou asociaci pro každou formu: první forma obvykle vyjadřuje přítomný čas, budoucí a habituální vid / habitual²⁹, zatímco druhá se používá v progresivním vidu.

Příklady:

- Přítomný / budoucí: *aga al'ān berren hatman a āši a=ras-en* „pokud nyní půjdeme, určitě ho chytíme“.
- Habitual: *bačč-et kad a madressā akey logā?* „Kdy jde / přijde tvůj syn domů ze školy?“
- Progresivní přítomný: *beya duši navaftayay ke hālā čort ma-ḵanay-ay?* „Nespal jsi včera v noci, že teď dřímáš?“
- Progresivní minulý: *vaxti ke sel āk(k), āšān če kār-i ma-kaney-adant?* „Co dělali, když přišla potopa?“

Existuje však mnoho příkladů, ve kterých se druhá forma používá k vyjádření přítomnosti-budoucnosti a obvyklosti, např. *četa:r āši pa-jā namārayay?* „jak to, že ho nepoznáš?“, *sabā sohbi marava* (stažený tvar *ma-ravag-en*) „půjde zítra ráno“, *kākā-m madrasā namarava* „můj bratr nechodí do školy“. Ukazuje se, že zmatek v současné imperfekci koroštiny je ovlivněn konstrukcí současného a budoucího času s *mi-* v moderní perštině.

Minulý imperfektiv je ve všech dostupných datech vyjádřen pouze *ma-*, což naznačuje sloučení mezi jednoduchou a progresivní minulostí, např. HM *ma-rrawag-adan* „šel bych, chodil jsem, šel jsem“, *ma-gašag-adan* „řekl bych, říkal jsem“ (viz také *transitivita* níže).

Perfektum perifrastické – jedná se o nepřechodné přítomné perfektum a plusquamperfektum, které jsou konstruovány infinitivem, minulým příčestím a přítomnou

²⁹ Pozn. – *habitualis* je soubor gramatických nebo lexikálních významů vyjadřujících pravidelné opakování akce nebo obvyklého tradičního stavu.

nebo minulou sponou, např. HM *ātkag-am*, AS *ākkay-ān* „přicházím / přišel jsem“; HM *ātkag-adan*, AS *āsākkey-adān* „přišel jsem“. Konjunktiv je přítomný dokonavý u jednotného čísla „být / stát se“, např. *ākkayān bi* (pro pers. *āmada bāš-am*) „možná přijdu“.

Přechodnost sloves. Stejně jako v mnoha jiných íránských jazycích se v koroštině používá přechodný / tranzitivní minulý čas u zájmené příklonky pro označení předmětu nebo agens³⁰. Ty mohou buď zůstat na slovesu místo osobních přípon, nebo mohou postavit větu na předchozím slově, kterým může být slovesná předpona, nominální složka složeného slovesa nebo předmět. Příkladem těchto dvou paralelních konstrukcí je *berenj geft=om* \approx *berenj=om geft* „koupil jsem rýži“. Mahamedi³¹ nenašel žádný výskyt slovesného agens, ale Salámiova publikace nabízí spoustu příkladů obou konstrukcí. Imperfektum nemá žádný příklad s použitím agens.

Jak ukazují příklady v tabulce 4, struktura tranzitivního préterita a přítomného perfekta (present perfect) se liší v tom, že v tranzitivní struktuře je osobní přípona (koncovka) nahrazena příklonkovým zájmenem (agens), které je volitelně na začátku. V imperfektním a plusquamperfektním tvaru je však nejen minulá spona nahrazena příklonkovým zájmenem (agens), ale také morfém *-ad-* (varianta: *-at-*) je vložen mezi infinitiv a agens, nebo pokud je agens v plusquamperfektu, *-ad* se stává konečným. Tento morfém odpovídá minulé sponě třetí osoby singuláru *ad*. (Poznámka: k přechodným slovesům je připojeno mnoho případů nepřechodných zakončení, např. *az pirāri aši neyday-ān* „neviděl jsem ho už dva roky“).

V příkladu (1) agens zůstává na slovesu, (2) agens je uvedeno před předchozím slovem:

Préteritum: (1) *man va:d-om did=om* „viděl jsem (to)“; *i qašanguveyn pirāhām-ā a: ko geft=et?* „Kde jsi koupil tuto hezkou košili?“; *sibobārā a: deraxt-ā čed=eš* „oni česali jablka ze stromu“. (2) *kāyad manā gānk=i jad?* „kdo mi volal?“; *kāmā log-ā v:ad-i doros=i=ko?* „který dům sám postavil?“

Imperfektum: *xiār-ā ma-borey-ad=om* „krájel jsem meloun“; *ma-genay-ad=∅* „on uvidí“ (stojí za povšimnutí, že třetí osoba singuláru je neoznačená, místo aby měla očekávanou zájmenou příklonku =i).

Přítomné imperfektum / present perfect: (1) *čikkada pul gu vad-et overtey=et?* „kolik peněz jste si přinesli?“ (2) *tara a log-ā dar=eš gekā* „propustili vás z domu“.

³⁰ Pozn. – *agens* je konatel děje věty. V češtině se jedná nejčastěji o podmět.

³¹ MAHAMEDİ, Hamid. On the Verbal System in Three Iranian Dialects of Fārs. *Studia Iranica* 8, 1979, s. 287.

Plusquamperfektum: (1) *gāštag-od=om* „řekl jsem“; *xorāk-ey nesf-ā vārtey-ad=om* „snědl jsem polovinu jídla“. (2) HM *dorās=kodt kodag-at* „udělal jsi“; *āf=i wārtaít* „pili jste vodu“.

Negace: Negativní morfém *ná-* má předponu před kořenem nebo nedokonavými znaky, např. JN *a=na-twān-t bār-ā bebā* „nemůže nést břemeno“; *na-ma-ken-ēn* „neděláme“. Zákaz je označen *má-*, jako např. ve slově *makan* „nedělej!“

Být, stát se, mít. Podstatné jméno slovesné nebo spona se obvykle přidává k podstatným jménům. Minulost je vyjádřena připojením *-ad-* do přítomné spony. Ve sponě může být předpona *b(V)-*, v takovém případě vyjadřuje buď „být“ nebo „stát se“. Seznam v tabulce 3 pro sponu (spolu s příklonkami a slovesnými zakončeními) slouží k časování / konjugaci slovesa. V obecném použití se přípony substantivních sloves nejčastěji vyskytují jako: přítomnost: singulár *-ān, -ay, -en*, plurál *-en, -et, -ant*; minulost: singulár *-adān, -aday, -ad / -at*, plurál *-aden, -adet, -adant*. Příklady: *i lug=en* „to je dům“; *i asp esbieδ=en* „tento kůň je bílý“; *i bāmerd kā=yen?* „kdo je tento muž?“; *Ali ko=yen* „kde je Ali?“; *panā bod* (pers. *penhān šod*) „schovalo se“.

Existence a vlastnictví se vyjadřuje připojením příklonkové spony (nebo příklonkových zájmen) k základu *ass- / ast-*, např. *sabā-šāmi mā logā assām* „zítra v noci budu doma“; *ā bāg mahsul-i gahter-i assen* „ten ovocný sad má lepší produkci“; *siheyn bolut ōri ni* „černý mrak nemá déšť“; HM *čon bačč-et assen? yeki assen=em* „kolik máte synů? Mám jednoho.“

Lexis

Zděděná slova z balúčtiny tvoří korošskou lexikální zásobu; dále viz uvedené příklady:

- <i>bot</i> „veš“ (bal. <i>boṭ, bot, boḍ</i> ; Rossi 1979, E13)	- <i>ջogen</i> „hmoždír“ (bal. <i>ջogun</i> ;
v Lori, Lārestāni)
- <i>dāti</i> „teta z matčiny strany“ (bal. <i>tātī</i> „teta
z otcovy strany“; výpůjčka z Ind.) <i>dim</i> „face“ (ír.
bal. <i>dēm</i>)	- <i>լեյք</i> „hra, tanec“ (ír. bal. <i>leib</i>)
- <i>dogār</i> „země“ (mervská bal. <i>ḡigar</i>)	- <i>մարօճի</i> „dnes“ (=mervská bal.)
- <i>fād</i> „sůl“ (mervská bal. <i>wād</i>),	- <i>նահանգ</i> „dítě“ (ír. bal. <i>šenik</i> , Marw
Bal. <i>šinik</i>)
- <i>gahr</i> „studný“ (ír. bal. <i>gwahr</i>)	- <i>աշկոն</i> : <i>աշկոն</i> - „poslouchat“
- <i>gamz</i> „vosa“ (Sarāvāni <i>gwavz</i> , ír. bal. <i>gudar</i>)	- <i>քայալ աղ</i> „uznat“
- <i>hor</i> „déšť“ (ír. bal. <i>haur</i>)	
- <i>յաղաճ</i> „nízký“ (ír. bal. <i>յahl(ā)</i>)	

Jazykové výpůjčky pocházejí převážně z perštiny, stejně jako je tomu i v případě jiných balúčských dialektů. Koroština obsahuje několik dalších slov perského původu, která jsou též identifikovatelná z okolních dialektů:

- <i>merzeng</i> „řasa“ (≠ír. bal. <i>močāč</i>)	- <i>pā-sed</i> „žebřík“
- <i>ālāyen</i> „viditelný“	- <i>šekāl</i> „divoká koza“
- <i>ārma</i> „touha těhotné ženy“	- <i>xenj</i> „dráp“
- <i>bey</i> „mol“	- <i>zuzuk</i> „ježek“
- <i>čey</i> „věc“	- <i>za:la-m mira</i> „jsem vystrašený.“ (není použito <i>tars</i>)
- <i>debr</i> „hrubý povrch“	
- <i>parčal</i> „špinavý“	

Místní přehled hlavních pojmů označujících rodinné příslušníky:

- *doyi* „matka“ (srv. bal. *māt*, mervská bal. *mās*)
- *bovā(y)* „otec“ (mervská bal. *pis*), *dađa*
- *gāhār* „sestra“ (Ir. Bal. *gohār*, Marw Bal. *gwar*, *dādā*, Sarāvāni *warg*) *kākā*, *berād* „bratr“ (Bal. *brāt*, mervská bal. *brās*, *lālā*, *lālayk*)
- *jānek* „dcera“ (mervská bal. *dutag*).

Slovní zásoba z turkických jazyků a kaškajštiny je překvapivě malá:

- <i>ālma</i> „jablko“ (az. turk. <i>alma</i>)	- <i>čoqqor</i> „jáma“ (turk. <i>çukur</i>)
- <i>bolut</i> „mrak“ (turk. <i>bulut</i>)	- <i>došān</i> „králík“ (az. turk. <i>dovšan</i>)
- <i>buğānāx</i> „smršť“ (az. turk. <i>boğanaq</i> „bouře“)	- <i>gālen</i> „nevěsta“ (az. turk. <i>gəlin</i>)
	- <i>qadağan kang</i> „svěřit“

Mezi jedinečné příklady lze zařadit slovo *šehid* „dychtivý (žízňivý)“ (doslovně „mučedník“); inspirované rituály Shi’i Moħrram, kromě koroštiny se toto slovo nachází také ve farvském jazyce / *farvi*⁶⁹, který lze považovat za součást jazykové skupiny *Biābānaki*, kterou se mluví v oblasti na jižní hranici Velké perské pouště (Dašt-e Kavir).

Závěr

Korošský dialekt, který je po celá desetiletí (ne-li staletí) zcela izolovaný od jazykového vývoje balúčtiny, se postupně vyvíjel mezi nebalúčskými jazyky, což je hlavní důvod, proč je mezi balúčskými dialekty tak odlišný. Fonologie koroštiny, jak bylo uvedeno v příspěvku, poukazuje na zřejmý původ balúčtiny, bez větších mutací. Podobně je na tom systém

⁶⁹ BORJIAN, Habib. *Farvi Dialect*, iranicaonline.org, 26 June 2013.

skloňování podstatných jmen, tato problematika vykazuje pozoruhodnou odchylku od běžné balúčtiny (včetně užívání singuláru a plurálu). Ve slovesné morfosyntaxi je výraznou zvláštností koroštiny koexistence dvou paralelních systémů imperfekta, která se zdají být stabilní ve vývojovém procesu korošského dialektu. Jazykové výpůjčky ze sousedních jazyků jsou nejzřetelnější v lexikální oblasti, kde hlavními zdroji pro koroštinu jsou jazyky jako je perština, fārské dialekty a turkická kaškajština. S ohledem na všechny výše uvedené zvláštnosti je potřeba zmínit ještě značnou míru srozumitelnosti mezi koroštinou a jinými balúčskými dialekty.

Pohled autora

Redakce časopisu Kulturní studia požádala Dr. Habíba Bordžíána, aby čtenářům přiblížil provázanost iránských studií s českou vědou a výzkumem v dané oblasti již v dobách Československa – dále již autorova slova v původním znění:

„Persian language and literature have been taught at Charles University and other institutions in the country for decades. The late professor Jan Rypka was a leading Czech Iranist, under whose supervision the seminal volume entitled History of Iranian Literature was compiled. This monumental work, translated into English in 1968, remains the only of its kind up to this date, as it brings together into a single volume many aspects of Iranian literature: ancient, medieval, and modern periods are studied in various genres, and oral literature in various Iranian languages are covered. A notable student of Rypka was Jiří Bečka, the prominent scholar of Tajik literature, whom I met and spend a day with at a conference in Tehran (and later I was interrogated by security forces of the Islamic Republic). Another graduate of Charles University was Mansour Shaki, whose contribution in the study of Zoroastrianism and the Persian language is enormous. These two scholars made regular contributions to the Encyclopædia Iranica. During my tenure on the editorial board of this encyclopedia I proposed and invited an entry on Czechoslovak contributions in Iranian studies, but without concrete results yet. It is not difficult to give a list of names of many other Czechoslovak Iranists, for instance, Jiří Karanský in ancient Iranian philology, Jiří Cejpec in folklore of Iranian peoples, Karl Jahn in history of Persia and East Iran, and Adéla Křikavová in Kurdish studies, among others.“

– Habib Borjian, dne 15. října 2020

Seznam použitých zdrojů

- BAHMANBEYGI, Moḥammad. *Boxārā-ye man, il-e man*. Shiraz, 2009a.
- BAHMANBEYGI, Moḥammad. *‘Orf o ‘ādat dar ‘ašāyer-e Fārs*. Shiraz, 2009b.
- BECK, Lois. *The Qashqa'i of Iran*. New Haven: Yale University Press, 1986.
- BELLEW, H. W. *An Inquiry Into the Ethnography of Afghanistan*. London, 1891.
- BORJIAN, Habib. Farvi Dialect, iranicaonline.org, 26 June 2013.
- BORJIAN, Habib. The Dialect of Khur. In: Matteo De Chiara, Adriano V. Rossi, and Daniel Septfonds, (eds.). *Mélanges d'ethnographie et de dialectologie irano-aryennes à la mémoire de Charles-Martin Kieffer. Studia Iranica*. Cahier 61, Paris: Association pour l'avancement des études iraniennes, 2018, s. 77-98.
- BORJIAN, Habib. *Essays on Three Iranian Language Groups: Taleqani, Biabanaki, Komisenian*. New Haven: American Oriental Society, forthcoming 2021.
- ELFENBEIN, Josef. *Balōčī*. In: R. Schmitt (ed.). *Compendium linguarum iranicarum*. Wiesbaden: 1989, s. 350-362.
- ELFENBEIN, Josef. Baluchistan iii. Baluchi Language and Literature. *Enc. Iranica* III/6, New York, 1988, s. 633-644.
- ELFENBEIN, Josef. *A Vocabulary of Marw Baluchi*. Naples, 1963.
- JAHANI, Carina. The Baloch as an Ethnic Group in the Persian Gulf Region. *The Persian Gulf in Modern Times: People, Ports, and History*, (ed.). Lawrence G. Potter, Palgrave Macmillan, 2014, s. 267-297.
- JAHANI, Carina; KORN, Agnes. Balochi. In: Windfuhr, G. (ed.). *The Iranian Languages*. London, 2009, s. 634-88.
- JAHANI, Carina; NOURZAEI, Maryam. A folktale in Koroshi dedicated to Joy Edelman. [online] *Leksika, étimologija, jazykovye kontakty*, 2011, s. 62-70. Moscow, 2011. Dostupné z: http://www.lingfil.uu.se/digitalAssets/133/133434_die-sbornik-jahani-nourzaei-2.pdf
- MAHAMEDI, Hamid. On the Verbal System in Three Iranian Dialects of Fārs. *Studia Iranica* 8, 1979, s. 277-297.
- NOURZAEI, Maryam. ANONBY, Erik. JAHANI, Carina. KOROSH. [online] *Encyclopædia Iranica Online* 2016. Dostupné z: <http://www.iranicaonline.org/articles/korosh-people-01>
- OBERLING, Pierre. QAŠQĀ'I TRIBAL CONFEDERACY. [online] *Encyclopaedia Iranica Online* 2003. Dostupné z: <https://www.iranicaonline.org/articles/qasqai-tribal-confederacy-i>
- ROSSI, Adriano Valerio. *Iranian lexical elements in Brāhūī*. Naples: Istituto universitario orientale, 1979.
- SALĀMI, ‘A. Barrasi-e ejmāli-e guyeš-e koroši. *Guyeššenāsi* 1/3, 2004a, s. 39-56.
- SALĀMI, ‘A. *Ganjīna-ye guyeššenāsi-e Fārs*. III, Tehran, 2004.
- SPOONER, Brian. Notes on the Baluchī spoken in Persian Baluchistan. *Iran* 5, 1967, s. 51-71.